

ASOCIAȚIA ARHEO VEST
TIMIȘOARA

ARHEOVEST

V₂

-IN HONOREM DOINA BENEA-

Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie

Timișoara, 25 noiembrie 2017

JATEPress Kiadó
Szeged
2017

Editor: Sorin FORȚIU (cu mulțumiri pentru ajutorul punctual acordat lui Andrei STAVILĂ, Cristian OPREAN, Adrian CÎNTAR și Simona REGEP)

Coordonator: Dorel MICLE

DVD-ROM: Adrian CÎNTAR

WEB: Sorin FORȚIU și Claudiu TOMA

Coperta: Alice DUMITRAȘCU

Foto copertă: Tudor VREME-MOSER, <http://ideatm.ro/wordpress/>

Această lucrarea a apărut sub egida:

**Asociația
ArheoVest
Timișoara**

**CONSILIUL
JUDEȚEAN
TIMIȘ**

© ArheoVest, Timișoara, 2017

Președinte Lorena SMADU

www.arheovest.com

ISBN 978-963-315-358-1 (Összes/General)

ISBN 978-963-315-360-4 (II. kötet/volumul)

Avertisment: Acest volum digital este o imagine cât se poate de fidelă a celui tipărit.

*Responsabilitatea pentru conținutul materialelor revine în totalitate
autorilor.*

*DVD-ROMul conține contribuțiile în varianta color precum și imaginile
la rezoluția maximă trimisă de autor.*

UN POST DE OBSERVAȚIE ROMAN AL DRUMULUI IMPERIAL LA *TIBISCUM*

Simona Regep*

* Universitatea de Vest din Timișoara; simonaregep@yahoo.com

Abstract. Researches conducted in 2010 inside the *retentura* of the great fort from *Tibiscum* revealed a Roman first level documented by a construction found West of the fort-*castellum*. This construction was made of wood, with plaster outer walls. Its function served as an observatory station of the imperial road that crossed in the North eastern point of the civil settlement. The established chronology sets the construction in between Trajan and Antoninus Pius, before the erection of the big fort.

Keywords: Roman camp, *Tibiscum*, observation station, imperial road, construction.

Organizarea sistemului defensiv roman la *Tibiscum* a debutat încă din perioada războaielor daco-romane pe măsura înaintării armatelor romane și a pregătirii elementelor strategice auxiliare respectiv: drumuri de acces, posturi de observație și control, mici fortificații de pământ etc., menite a asigura un control riguros al teritoriului ocupat cu căile sale de comunicație spre centrul regatului dacic.

În acest context, este important de semnalat organizarea militară a arealului pe care s-a format ulterior centrul militar – castrul mare de la *Tibiscum*. Începuturile cercetării primei fortificații romane au debutat în anul 1987. În secțiunea realizată, la adâncimea de 1,75–2,00 m, pe un strat de lut aluvionar, a fost identificat un prim nivel de locuire aparținând unei fortificații de pământ, cu dimensiunile de 60 × 60 m, orientată pe direcția nord–sud, pe locul promontoriului cunoscut acum sub numele de “*Zidină*”. Acest *castellum* avea un sistem defensiv executat dintr-un val de pământ (cu berma și *agger*-ul lat de 4,80 m) cu palisadă de lemn, având în față ca sistem de apărare cu două șanțuri de formă trapezoidală fiecare cu lățimea de 2,00 m și adânci de 1,20–1,25 m, dispuse la o distanță de 2,25 m unul de celălalt. Construirea acestei fortificații aparține perioadei de cucerire a Daciei, fiind ridicată cel mai probabil în anii 102–105 și funcționând în primii ani de ocupație romană până la construirea, în vremea împăratului Traian, a castrului mic de pământ (II/1). Unitatea care a staționat aici nu este cunoscută încă, probabil un mic detașament de legiune¹. Un incendiu violent a distrus această mică fortificație și a avut loc nivelarea întregului areal peste care a fost imediat ridicată o a doua fortificație de pământ cu palisadă de lemn (denumită castru II/1) (D: 101 × 110 m). Sistemul defensiv al castrului se baza pe un *agger* lat de 5,00 m cu o bermă

---

¹ Benea, Bona 1994, p. 29-30.

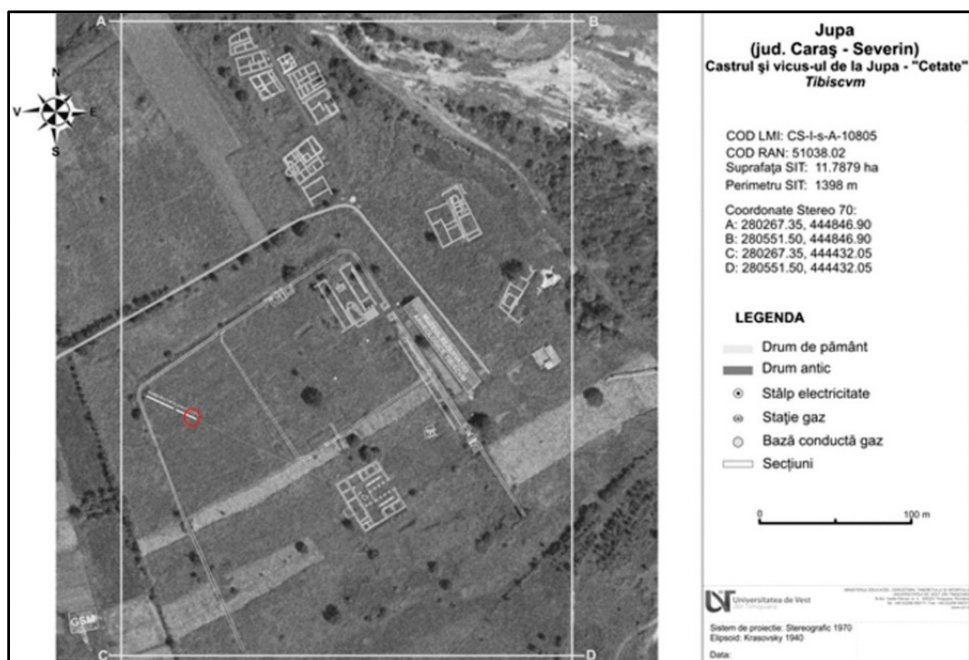

Fig. 1. *Tibiscum*. Amplasamentul secțiunilor 1/2009 și 1/2010 și poziționarea în ultima secțiune a construcției postului de observație².

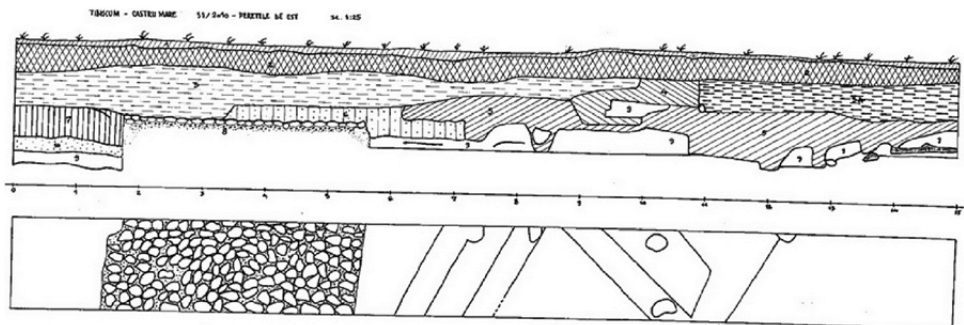

Fig. 2. *Tibiscum*. Profilul secțiunii I/2010: 1. humus vegetal; 2. nivel de depunere medie-vală și modernă; 3. nivel de depunere antică romană târzie; 3. nivel de depunere antică romană târzie cu pigmențatie de cărămidă; 4. nivel de chirpici incendiat; 5. nivel de locuire aparținând unei barăci de lemn cu chirpici incendiat la roșu (nivelul II de locuire); 6. strat de lut bătut, nivel de amenajare; 7. nivel de locuire anterior construirii castrului mare; 8. drum construit dintr-un rând de pietre de râu fixate în pământ; 9. nivel de locuire cu pigmențatie de lemn ars anterior construirii castrului mare; 10. strat de lut cu pigmențatie de cărămidă; 11. lentilă de lemn ars din primul nivel de locuire³.

² după Benea, Regep, 2014, pl. I.

³ după Benea, Regep, 2014, pl. III.

de circa 1,75–2,00 m, două șanțuri de apărare în formă de ic, primul cu o lățime de 2,75 m și adâncime de 0,75 m, iar al doilea cu lățime de 3,50 m și adâncime de 1,25 m⁴.

În anul 2010, cu ocazia cercetărilor efectuate în sectorul de nord-vest al castrului mare, a fost identificat în secțiunea I, aproximativ la centrul acesteia o construcție din bârne de lemn, singulară pe întreg arealul cercetat de noi în anii 2009–'16, ceea ce sugerează prezența unei clădiri, ce marchează primul nivel de locuire. El a apărut la adâncimea de 1,30–1,75 m, nivel de locuire corespunzător fortificației I de pământ – de tip *castellum*⁵. Construcția era executată din bârne masive, cu lățimea de 0,45 m, în elevație s-au putut observa, pe fragmente de chirpici, urmele unor nuiele late de 1,00 cm, care au fost apoi lipite prin aplicarea unui strat de lut amestecat cu pleavă. Din întreaga construcție a fost surprins doar colțul ei de sud-est format din două bârne dispuse pe orizontală și alte două pe verticală.

Inventarul⁶ arheologic descoperit în această construcție este puțin permițând însă câteva observații arheologice interesante și chiar semnificative. Cea mai importantă descoperire o reprezintă fragmentele ceramice realizate dintr-o pastă grosieră de culoare negricioasă-gălbuie, lucrată cu mâna, provenind mai ales de la vase decorate cu pieptenul în striuri mari pe corp. Câteva fragmente au putut fi reconstituite într-o oală cu buza răsfrântă, corpul ușor bombat în zona centrală, fundul plat (I: 21 cm; d. gurii: 16,2 cm; d. fund: 10 cm)⁷. Această categorie de ceramică aparține celei de tip norico-pannonic lucrată cu mâna. Până în prezent la *Tibiscum* fragmente de ceramică norico-pannonică a fost constatată în *vicus*-ul militar, în clădirile X, XI, și XIII. Ea apare în primul nivel de locuire, de obicei, aparținând fazei de lemn a clădirilor data-bile în vremea lui Traian, indiciu al venirii unor comunități din spațiul Pannoniei, care au însoțit *cohors I Sagittariorum* sau care au ajuns aici ca și populație colonizatoare.

Piesele de metal sunt puține: o verigă de bronz (D: 2,1 cm) cu profil rotund, un inel de bronz cu caboșon pentru o piatră care nu s-a mai păstrat (D: 2,1 cm) și o limbă de curea, piese cu caracter militar⁸. Inventarul numismatic format din două monede provine din nivelurile superioare.

Construcția identificat reprezintă, prin adâncimea la care a apărut, o amenajare cu caracter militar⁹. Ea a fost construită în vremea împăratului Traian, alături de *castellum*, imediat după construirea drumului imperial și a fost utilizată cel puțin până în momentul ridicării castrului mare (IV), întrucât în acest răstimp, deci între anii 106–cca.160, nu se observă nici o altă amenajare în întreaga zonă. Construcția se afla amplasată la o distanță de aproximativ 100 m spre vest de *castellum*. Amplasamentul construcției se află în secțiunea SI/2010 între M. 7–12,50, la cca. 28 m de zidul de incintă de nord al castrului mare, de mai târziu. În imediata apropiere a construcției din bârne

---

⁴ Benea, Bona, 1994, p. 31-36.

⁵ Benea, Regep, 2014, p. 67-83.

⁶ Benea, Regep, 2014, p. 79.

⁷ CSIA Tim Inv. 89, 96/2010.

⁸ CSIA Tim Inv. 116, 114/2010.

⁹ Eronată la noi supoziția că ar reprezenta o posibilă extindere a *vicus*-ului militar în acest sector Benea, Regep, 2014, p. 82-84.

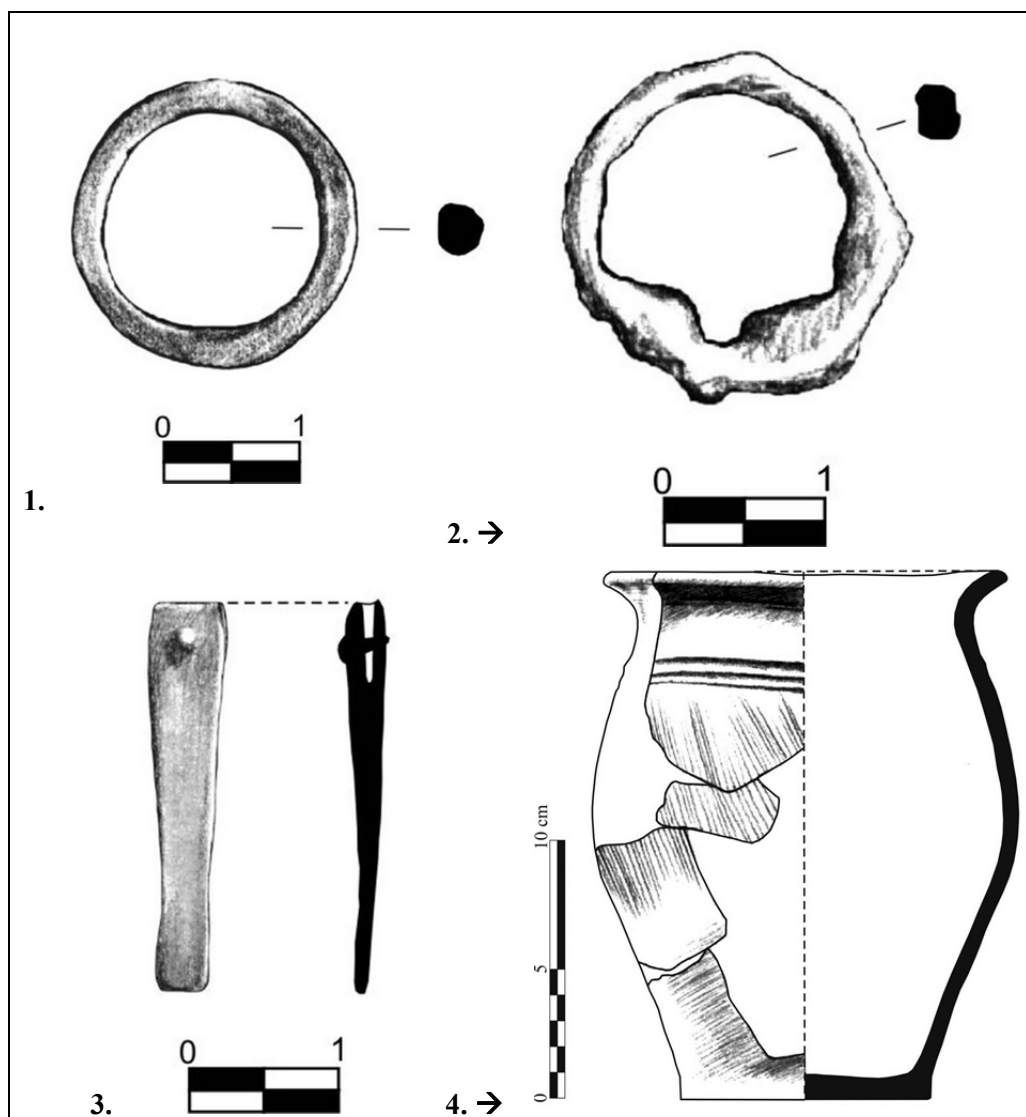

Fig. 3. *Tibiscum*. Piese descoperite în interiorul construcției de lemn:
 1. verigă din bronz¹⁰; 2. inel cu caboșon¹¹; 3. limbă de curea¹²;
 4. oală de factură norico-panonică¹³.

se afla un pavaj lat de 4,00 m format dintr-un rând de piatră de râu fixată în lutul galben. Construcția din bârne de lemn, de dimensiuni relativ mici, a fost considerată, în

¹⁰ după Benea, Regep, 2014, pl. IV/3.

¹¹ după Benea, Regep, 2014, pl. IV/5.

¹² după Benea, Regep, 2014, pl. IV/4.

¹³ după Benea, Regep, 2014, pl. V/2.

raportul preliminar asupra cercetărilor din castrul de la *Tibiscum*, ca aparținând unei construcții cu caracter civil situată la vest de castru mic (II/1,2). Reanalizarea inventarului descoperit, constând din fragmente ceramice norico-pannonice, dar și piesele de metal cu caracter evident militar, ne obligă la o reevaluare a supoziției.

Cercetările arheologice întreprinse până acum în arealul castrului, nu au mai scos la iveală o altă descoperire similară, ceea ce contribuie la identificare aici nu a unor complexe de locuit civile, ci a unui punct de observație și de control al traficului antic roman asupra drumului imperial. În această zonă drumul era orientat spre nord-est, ocolind perimetrul așezării civile, pentru a ajunge la râul Timiș. Această curbă a căii de comunicație permitea o vizibilitate mai mare spre vest. Dezafectarea acestui post de observație s-a datorat extinderii, în vremea împăratului Antoninus Pius, prin construirea mării fortificații după mijlocul secolului al II-lea dHr.

BIBLIOGRAFIE

- Benea, Bona, 1994   Doina BENEĂ, Petru BONA, *Tibiscum*, Ed. Museion, București, 1994, 153 pg., 53 fig., 48 foto.
- Benea, Regep, 2014   Doina BENEĂ, Simona REGEP, *Cercetări arheologice în castrul mare de la Tibiscum (I)*, În: *Banatica*, 24/1, 2014, pp. 67-84.